

УДК 378.37.091

Мехед О. Б.

ORCID 0000-0001-9485-9139

Scopus Author ID : 6506181994

Researcher ID: AAC-7333-2021

Кандидат біологічних наук, доцент,
завідувач кафедри біології
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: mekhedolga@gmail.com

Рябченко С. В.

ORCID 0000-0001-5376-5443

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри біології
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: svetlanaryabchenko04@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ

Статтю присвячено розгляду актуальних питань підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я до ефективного здійснення соціально-педагогічної діяльності з метою виховання здорової молоді. Запропоновано теоретичний аналіз специфіки провадження соціально-педагогічної діяльності вказаними фахівцями у контексті освітніх нормативних документів. Розглянуто особливості та визначено умови формування особистості майбутнього вчителя біології та основ здоров'я в процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти

Метою статті є визначення актуальних питань підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я у закладах вищої освіти до здійснення соціально-педагогічної діяльності з метою формування мотивації до здорового способу життя в учнівській молоді.

Методологія. Методологічною основою дослідження є системний та особистісно-орієнтований підходи до аналізу психолого-педагогічної літератури та педагогічного досвіду з питань соціально-педагогічної діяльності. У роботі використано багаторівневий системний аналіз наукових джерел, що ґрунтується на філософському, загальнонауковому та частково-науковому та конкретно-науковому рівнях пізнання.

Наукова новизна полягає у встановленні основних підходів до формування готовності майбутніх учителів біології та основ здоров'я до здійснення соціально-педагогічної діяльності як умови формування мотивації до здорового способу життя молодого покоління.

Висновки. Формування професійної особистості майбутнього вчителя біології та основ здоров'я для майбутньої практичної діяльності в закладі загальної середньої освіти передбачало підготовку студентів до здійснення соціально-педагогічної діяльності, зокрема з метою популяризації здорового способу життя та формування мотивації до нього. Питання ефективного формування готовності майбутніх учителів біології та основ здоров'я до провадження соціально-педагогічної діяльності у закладах середньої освіти набуває особливої актуальності саме в контексті здійснення роботи по формуванню мотивації учнів до здійснення здорового способу життя. Готовність майбутніх педагогів до вказаного виду діяльності виявляється у налаштованості студентів на соціально-педагогічну діяльність, усвідомленні ними мотивів і потреб у цій діяльності у наявності глибоких і різнобічних предметних знань з дисциплін обраного фаху й психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок стосовно роботи з учнями закладів середньої освіти.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, заклади середньої освіти, майбутні вчителі біології та основ здоров'я, мотивація до здорового способу життя

Постановка проблеми. Глибокі соціально-економічні перетворення, що характеризують сучасне українське суспільство, зумовлюють актуальність поліпшення якості освіти, зокрема у закладах середньої освіти, а як наслідок – удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів. Актуальним питанням сучасної освіти є формування особистості педагога-професіонала, що володіє соціальною та професійною мобільністю, здатен проявляти ініціативність, відповідальність, характеризується здатністю до нестандартного мислення, виявляє адекватну самооцінку та здатен до якісних самозмін. В той же час становлення системи підтримки здорового способу життя вимагає переосмислення в системі освіти та виховання молоді питання мотивації з метою набуття знань, що дозволяють здійснювати гармонійний розвиток згідно умов сьогодення [1].

Системний підхід до питання підтримання здоров'я населення означає залучення до розв'язання цієї проблеми не лише галузі охорони здоров'я, але й освіти, культури, соціальної роботи тощо [2]. Відповідно, питання підготовки висококваліфікованого та конкурентоспроможного педагога, здатного до ефективної роботи за фахом відповідно до світових стандартів [4], здатного до ефективного провадження соціально-педагогічної діяльності з метою популяризації здорового способу життя, набуває у наш час особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-педагогічні особливості організації соціально-педагогічної діяльності зі школярами та молоддю знайшли відображення у дослідженнях Р. Вайноли, І. Зверевої, А. Капської, Н. Лавриченко, П. Плотнікова, С. Хлебик, С. Харченка й інших учених. Питання професійного становлення майбутніх педагогів, розвитку в них професійно важливих якостей відображені в роботах А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Радкевич, а також вчених-психологів: Г. Балла, О. Киричука, С. Максименка, В. Роменця та ін.; питання формування педагогічної культури батьків, соціально-педагогічні аспекти родинного виховання досліджували Т. Алексєнко, І. Бех, В. Костів, А. Кузьмінський, А. Марушкевич, В. Омеляненко, В. Поставий, Р. Скульський, М. Стельмахович та ін.

Однак питання підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я до провадження соціально-педагогічної діяльності з метою формування мотивації здорового способу життя молоді у закладах середньої освіти до цього часу є недостатньо вивченою як у теоретичному, так і в методичному плані. Вивчення сучасних та класичних наукових джерел, аналіз здобутків вітчизняної теоретичної та практичної науки стосовно професійної підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я сприяли виявленню основних суперечностей, що склалися між соціальним замовленням щодо якісної професійної підготовки вчителів вказаних спеціальностей, готових до ефективного провадження соціально-педагогічної діяльності з метою популяризації здорового способу життя серед молоді й усталеними підходами до професійної підготовки майбутніх педагогів; вимогами майбутніх учителів біології та основ здоров'я до вмотивованої позиції учнів і недостатньою кількістю наявного навчально-методичного забезпечення для її формування; необхідністю системного здійснення соціально-педагогічної діяльності зі школярами, їх оточенням тощо та недостатньою готовністю педагогів до такої роботи.

Метою статті є визначення актуальних питань підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я у закладах вищої освіти до здійснення соціально-педагогічної діяльності з метою формування мотивації до здорового способу життя в учнівської молоді.

Методологія. Методологічним підґрунтям дослідження є системний та особистісно-орієнтований підходи з метою аналізу психолого-педагогічної літератури та педагогічного досвіду з питань здійснення соціально-педагогічної діяльності вчителями, зокрема біології та основ здоров'я. У роботі використано багаторівневий системний аналіз наукових джерел, що ґрунтується на філософському, загальнонауковому та частково-науковому та конкретно-науковому рівнях пізнання.

Наукова новизна полягає у встановленні основних підходів до формування готовності майбутніх учителів біології та основ здоров'я до здійснення соціально-педагогічної діяльності як умови формування мотивації до здорового способу життя молодого покоління.

Методи дослідження. При здійсненні дослідження використано комплекс наступних методів: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, конкретизація, порівняння, теоретичного моделювання; емпіричні – спостереження, бесіди, аналіз результатів діяльності студентів.

Результати дослідження Соціальна робота та соціально-педагогічна діяльність являють собою різновиди професійної діяльності – власне спеціально організованої та чітко регламентованої активності фахівців, яка має на меті досягнення суспільно важливого результату. У досліджуваному нами напрямку – формування мотивації молодих людей до здорового способу життя. Тому зміст і структура вказаного виду професійної діяльності, з одного боку, мають відповідати філософським та психологічним визначенням діяльності, а з іншого, відображати соціальний аспект вказаної діяльності, що обґрунтовується не лише соціальним замовленням та соціальними проблемами, а й значною мірою виражається соціокультурними особливостями оточуючого середовища і часто знаходить свій відбиток у соціальній політиці держави [3, 5].

При підготовці майбутніх учителів до провадження соціально-педагогічної діяльності у закладах середньої освіти необхідно зауважувати, що вказаний вид роботи вчителя характеризується унікальною сукупністю цінностей, яких необхідно дотримуватися в процесі практичної діяльності. Вони висвітлені в Етичному кодексі фахівців із соціальної роботи:

- цінності, що висвітлюють специфіку професійної активності – допоможи іншому, якщо він потребує підтримки або захисту;
- цінності етичного характеру відповідальності перед професією – педагог повинен стояти на захисті гідності і цілісності професії, примножувати її етичні норми тощо;
- цінності, пов'язані з потребами самореалізації та самовдосконалення особистості педагога.

Також процес підготовки майбутніх фахівців в галузі педагогіки із біології та основ здоров'я передбачає усвідомлення ними, того, що соціально-педагогічна діяльність являє собою інтегровану, цілісну систему, що містить наступні структурно-змістові компоненти: цільовий, мотиваційний, комунікативний, процесуальний та результативно-оціночний [6].

Цільовий компонент є основним у соціально-педагогічній діяльності та вимагає виокремлення цілей діяльності, що визначатимуть подальші дії спеціаліста. У випадку учителів біології та основ здоров'я неабияку актуальність становить провадження діяльності щодо популяризації здорового способу життя, тож цільовий компонент має відповідати. Наступним кроком педагога є пошук шляхів досягнення цілей. З цією метою на розробляється цілепокладання; добираються методи і форми організації. Головна мета окреслює напрямок соціально-педагогічної діяльності, проміжні цілі – це завдання, які є засобами реалізації поставленої мети.

Наступним для здійснення адекватної соціально-педагогічної діяльності є мотиваційний компонент. Він також є надзвичайно важливим, оскільки саме мотивація – рушійна сила людської поведінки. Визначення мотиваційної готовності молоді до процесу підтримання здорового способу життя має бути однією із проміжних цілей соціально-педагогічної роботи вчителя задля популяризації здоров'я [4].

Не можна забувати про комунікативний компонент соціально-педагогічної діяльності, що включає взаємодію педагога і молодшої людини або навіть молодіжного колективу, метою комунікативного компоненту є оптимізація механізмів функціонування індивіда чи соціальної групи. У педагога за умови вірного здійснення соціально-педагогічної діяльності встановлюються міжособистісні, групові відносини, відносини у громаді.

Вибір змісту та виду діяльності, що здійснюватиме вчитель біології та основ здоров'я, а також її технології, визначається процесуальним компонентом. Метою впровадження конкретної технології є розробка методик результативного цілеспрямованого впливу.

Результативний компонент соціально-педагогічної діяльності педагога з метою популяризації здорового способу життя включає моніторинг та оцінку виконаної роботи. Оцінка виконання соціально-педагогічної діяльності дозволяє визначити успішність виконання поставлених завдань. Вищезазначене пояснює важливість своєчасного здійснення моніторингу та оцінювання проміжних та кінцевих результатів при здійсненні соціально-педагогічної діяльності.

Соціально-педагогічна діяльність учителів біології та основ здоров'я в закладах загальної середньої освіти, на нашу думку, є визначною та актуальною частиною професійної діяльності [7], забезпечуючи своєчасне набуття та закріплення теоретико-методологічних, методичних, психолого-педагогічних, філософських, здоров'язбережувальних та гігієнічних складових компетентностей в організації освітнього процесу в ЗСО, а забезпечує підвищення рівня зацікавленості професійною діяльністю, сприяє своєчасному розвитку у здобувачів вищої освіти таких необхідних педагогу якостей, як активність, самостійність, здатність до самовдосконалення, ефективно оволодіння сучасними формами, методами і прийомами професійної діяльності. Соціально-педагогічна діяльність майбутніх учителів біології та основ здоров'я в закладах загальної середньої освіти як складник фахової підготовки має надзвичайний на становлення особистості педагога, забезпечує ефективну адаптацію здобувачів вищої освіти до максимально наближених умов професійної діяльності.

Висновки. Формування професійної особистості майбутнього вчителя біології та основ здоров'я для майбутньої практичної діяльності в закладі загальної середньої освіти передбачало підготовку студентів до здійснення соціально-педагогічної діяльності, зокрема з метою популяризації здорового способу життя та формування мотивації до нього. Питання ефективного формування готовності майбутніх учителів біології та основ здоров'я до провадження соціально-педагогічної діяльності у закладах середньої освіти набуває особливої актуальності саме в контексті здійснення роботи по формуванню мотивації учнів до здійснення здорового способу життя. Готовність майбутніх педагогів до вказаного виду діяльності виявляється у налаштованості студентів на соціально-педагогічну діяльність,

усвідомленні ними мотивів і потреб у цій діяльності; у наявності глибоких і різнобічних предметних знань з дисциплін обраного фаху й психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок стосовно роботи з учнями закладів середньої освіти.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямі вивчення особливостей формування і професійного становлення майбутнього вчителя біології та основ здоров'я.

References

1. Капська А. Й., Безпалько О. В., Вайнола Р. Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання. Київ, 2002. 164 с.
Kapska, A.I., Bezpalko, O.V., Vainola, R.K. (2002). Aktualni problemy sotsialno-pedahohichnoi roboty : modulnyi kurs dystantsiinoho navchannia [Actual problems of social and educational work: modular distance learning course]: Kyiv, Ukraine, 2002. 164.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
Bezpalko, O.V. (2009). Sotsialna pedahohika : skhemy, tablytsi, komentari : navchalnyi posibnyk [dlia stud. vyshch. navch. zakl]. [Social pedagogy : charts, tables, comments : tutorial [for higher school students] : Kyiv, Ukraine : Center of educational literature, 2009. 208.
3. Іванців О. Я. Підготовка студентів біологічних факультетів університетів до педагогічної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 18 с.
Ivantsiv, O. Ya. (2000). Pidhotovka studentiv biolohichnykh fakul'tetiv universytetiv do pedahohichnoyi diyal'nosti v protsesi vyvchennya fakhovykh dystsyplin [Preparation of students of biological faculties of universities for pedagogical activity in the process of studying of professional disciplines]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine, 2000.
4. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Жара Г. І. Аналіз факторів, що впливають на формування здорового способу життя молоді. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 3 (159). С. 262–267
Mekhed, O. B., Ryabchenko, S. V., Zhara, G. I. (2019). Anallz faktoriv, scho vplivayut na formuvannya zdorovogo sposobu zhittya molodi [Youngsters healthy lifestyle factors analysis]. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Chernihivskyy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. Pedahohichni nauki – Bulletin of T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». Pedagogical sciences*, № 3 (159), 262–267.
5. Носко М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. Формування здорового способу життя: навчальний посібник. Київ : Леся, 2013. 160 с.
Nosko, M. O., Hryshchenko, S. V., Nosko, Yu. M. (2013). Formuvannya zdorovoho sposobu zhyttia: navchalnyi posibnyk [Shaping a healthy lifestyle] : a textbook. Kyiv, Ukraine: Lesya, 160.
6. Носко М. О., Гаркуша С. В., Воеділова О. М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні : монографія. Київ : СПД Чалчинська Н. В., 2014. 300 с.
Nosko, M. O., Harkusha, S. V., Voiedilova, O. M. (2014). Zdoroviazberzhuvalni tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni [Health-saving technologies in physical education]: monograph. Kyiv, Ukraine : SPD Chalchinska N. V. 300.
7. Nosko, M., Mekhed, O., Ryabchenko, S., Ivantsova, O., Denysovets, I., Griban, G., Prysyazhniuk, S., Oleniev, D., Kolesnyk, N., & Tkachenko, P. (2020). The influence of the teacher's social and pedagogical activities on the health-promoting competence of youth. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9 (9), 18–28.

Mekhed O.ORCID 0000-0001-9485-9139
Scopus Author ID : 6506181994
Researcher ID: AAC-7333-2021PhD in Biological sciences, Associate professor,
Head of the Department of Biology,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: mekhedolga@gmail.com**Ryabchenko S.**

ORCID 0000-0001-5376-5443

PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Department of Biology,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv Ukraine) E-mail: svetlanaryabchenko04@gmail.com

EDUCATION OF FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY AND FUNDAMENTALS OF HEALTH TO THE IMPLEMENTATION OF SOCIO-PEDAGOGICAL ACTIVITY AS AN IMPORTANT CONDITION FOR THE FORMATION OF THE MOTORCYCLE

The article is devoted to the topical issues of preparation of future teachers of biology and basics of health for the effective implementation of socio-pedagogical activities in order to educate healthy youth. Theoretical analysis of the specifics of socio-pedagogical activities by these specialists in the context of educational regulations is proposed. Features and conditions of formation of the personality of the future teacher of biology and bases of health in the course of professional training in an institution of higher education are considered

The purpose of the article is to identify current issues of training future teachers of biology and basics of health in higher education institutions to carry out socio-pedagogical activities in order to form motivation for a healthy lifestyle in students.

Methodology. The methodological basis of the study is a systematic and personality-oriented approaches to the analysis of psychological and pedagogical literature and pedagogical experience in socio-pedagogical activities. The paper uses a multilevel systematic analysis of scientific sources, based on philosophical, general scientific and partial-scientific and specific-scientific levels of knowledge.

The scientific novelty is to establish the main approaches to the formation of the readiness of future teachers of biology and the basics of health to carry out socio-pedagogical activities as a condition for the formation of motivation for a healthy lifestyle of the younger generation.

Conclusions. The formation of the professional personality of the future teacher of biology and the basics of health for future practical activities in general secondary education involved preparing students for socio-pedagogical activities, in particular to promote a healthy lifestyle and form motivation for it. The issue of effective formation of the readiness of future teachers of biology and basics of health to conduct socio-pedagogical activities in secondary education becomes especially relevant in the context of the work on motivating students to pursue a healthy lifestyle. The readiness of future teachers for this type of activity is manifested in the attitude of students to socio-pedagogical activities, their awareness of motives and needs in this activity in the presence of deep and diverse subject knowledge of disciplines and psychological and pedagogical, methodological knowledge, skills and abilities to work with students of secondary education.

Keywords: social and pedagogical activity, secondary education institutions, future teachers of biology and basics of health, motivation for a healthy lifestyle.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України **М. О. Носко**